

חשון התשע"ב

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

דמותו של יצחק

לפרשת תולדות-איתן כרמלי

עם ישראל מיטלטל בגלויותיו, נע ונד בארץ, ויצחק אבינו לא מש ממקומו. כתוב בגמרא (שבת פ"ט:) שלעתיד לבוא נאמר ליצחק "כי אתה אבינו", זאת לעומת אברהם ויעקב שעליהם אומר הכתוב "כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו". מדוע? משום שרק יצחק מבטא את האמת הפנימית שלנו בטהרה. אברהם בא מחוץ-לארץ, יעקב ירד איתנו לחוץ-לארץ, אורם הולך לפנינו בכל המחשכים והמצבים הנפולים, אבל רק יצחק אבינו מאיר את האור העצמי שלנו - זה שעומד מעל ומעבר לכל הגלויות והנפילות, זה שתובע את האמת המתנוצצת מבעד לכל ההסתרים והצללים....

עקידת יצחק מלווה את כל תפילותינו, מכיוון שהיא המקום הפנימי שבו כולנו קשורים ועקודים על גבי המזבח, חבוקים ודבוקים בו יתברך ללא כל אפשרות של פירוד והפסק. זה העבר שלנו, זה העתיד שלנו, ומתוך כך זהו גם עוגן ההצלה שלנו, הזכרון הנושא אותנו דרך המציאות הקשה שבהווה - "עקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור".

6. הרב חנו פורת :

במבט ראשון דומה, שדמותו של יצחק מצומצמת וחיוורת משהו בהשוואה לאברהם אביו - מייסד האומה, וליעקב בנו הבונה בפועל את בית ישראל.

גם מסלול חייו נע לכאורה במעגל מצומצם של חקלאי, הזורע וקוצר דרך שגרה, חופר בארות וטרוד בסכסוכי שכנים בלתי פוסקים על בעיות קרקע ומים.

אך התבוננות בפרשה מלמדת אותנו כי דווקא ב'צמצום' זה מתגלה כוחו של יצחק - הדבק באדמת ארץ ישראל בעקשנות וללא לאות.... נדרשת דבקות מיוחדת לאחיזה בארץ הנגב, ולפיכך בשעה שמבקש יצחק אבינו לרדת מצריימה בשנת הרעב - כאברהם אביו - נגלה אליו ה' יתברך וקורא באזניו: "אל תרד מצרימה, שכונ בארץ אשר אומר אליך גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל... "ומה בדיוק "הארץ הזאת" ו"הארצות האל" - דבר זה מפורש בפסוק הקצר, המתאר את מילוי הצו: "וישב יצחק בגר"....

דווקא בארץ גרר זו 'בין עזה לרפיח' - מצווה הקב"ה על יצחק לשכון, ואותה הוא מבטיח לו ולזרעו בהדגשה יתירה: "כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל". אכן אין חבל ארץ זו - קל ונוח למגורים אבל דווקא עליו נאמר: "ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה' " (כ"ו, יב) וכדברי רש"י, עפ"י מדרש רבה: "לומר לך שהארץ קשה והשנה קשה" - ואף על פי כן - "ויברכהו ה'!"

1. בראשית כ"ו, א' -ב'

"ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה : וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכונ בארץ אשר אומר אליך: גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך..."

2. הרשב"ם במקום

מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם - כדכת' ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה. לא הוצרך פסוק זה אלא להודיעך שכשם שאברהם אביו היה הולך בשביל הרעב למצרים, כך יצחק היה יורד למצרים דרך ארץ פלשתים, דרך קצרה, כדכת' ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא, ולכן אמר לו הק' אל תרד מצרימה לפי שידוע הקב"ה שהיה יורד למצרים:

3. הרב חנו פורת על מיקומה של גרר:

העיר גרר שוכנת, לדעת רוב חוקרי המקרא, בנגב המערבי, לא הרחק מעזה, כמפורש כבר בפרשת נח: "ויהי גבול הכנעני מצידון בואכה גררה עד עזה" וכיום נוטים לזהותה עם תל-גמה ליד קיבוץ רעים סמוך לציר כיסופים - גוש קטיף. על מיקומה המדויק של ארץ גרר - בין עזה לנחל אל-עריש עומד בהרחבה פרופ' יהודה אליצור ז"ל בספרו ישראל והמקרא...

4. רש"י על פי המדרש:

"שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב אמר לו אל תרד מצרימה שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך".

מקורו של רש"י הוא מדרש רבה האומר:

"גור בארץ הזאת - "אמר רבי הושעיה: את עולה תמימה. מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת, אף את אם יצאת חוץ לארץ, נפסלת!"

5. הרב יהושע שפירא, ראש ישיבת רמת גן:

יצחק אבינו, עולה תמימה, מציב את היעד שאליו צריך לרומם את הכל. הוא לא רק מחזיק מעמד שלא ליפול, אלא גם מסמן את הכיוון - לאן צריך להגיע, מהי האמת הפנימית. מנקודת מבטו של יצחק, כל האירועים הקשים והמורכבים שמזמנת לנו המציאות הגשמית אינם אלא אפיזודה חולפת.

7. מדרש תנחומא (תולדות ו' בומר):

"ויהי רעב בארץ" – בימי יצחק כבימי אברהם אביו. כשעולה בדעת יצחק לנהוג כאביו ולרדת מצרימה, מצווה אותו ה': "אל תרד מצרימה, שכון בארץ". "אביך שבא מחוצה לארץ – ירד למצרים; אבל אתה, שנולדת בארץ ישראל, ואתה עולה טהורה – תרד?!".

8. הרב דרוקמן:

יצחק, שמעולם לא נשם מטומאת אויר ארץ העמים, הוא עולה תמימה, ועל כן נצטווה: "אל תרד מצרימה - שכון בארץ". חז"ל שומעים כאן כפילות ציווי, בלא תעשה ועשה, כאשר הציווי השני – "שכון בארץ" - נראה כמיותר. הם מבינים שהתוספת של "שכון בארץ" באה לדרוש מיצחק עשיה מיוחדת, להטיל עליו תפקיד מיוחד. כך דורשים חז"ל כבראשית רבה (סד, ג): "שכון בארץ – עשה שכונה בארץ ישראל; הוי נוטע, הוי זורע. דבר אחר: שכון בארץ – שכן את השכינה בארץ"....

מסופר על מרן הגראי"ה קוק זצ"ל (בחוברת לשלושה באלול ב, אות נג), שהשתתף בחגיגת נטיעות במגדיאל (כיום חלק מהוד השרון). ובשעה שכיבדוהו בנטיעה הראשונה. "היה בהתרגשות נוראה, ברעדת-קודש. זלגו עיניו דמעות ופניו כלפיד אש, ולא לקח את המעדר, אך בידו טיפל ברגבי האדמה. וכשנשאל על התרגשות זו, שהיא כמו שראוהו בקבלת מלכות-שמים בקריאת שמע - אמר: הרי זו התדבקות במידותיו של הקב"ה, להתעסק במטע הארץ, כדברי חז"ל במדרש רבה, פרשת קדושים". כך הוא הדבר כשחשים בפועל - "ובו תדבקון"

9. הרמב"ן על ירידת אברהם למצרים:

"ודע, כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה, שהביא אשתו הצדקת במכשול עוון מפני פחדו פן יהרגוהו. והיה לו לבטוח בה' שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש בא-לוהים כוח לעזור ולהציל. גם יציאתו מן הארץ שנצטווה עליה בתחילה מפני הרעב - עוון אשר חטא, כי הא-לוהים ברעב יפדנו ממות". הרמב"ן ממשיך וקובע כי על חטא זה נגזר השעבוד על בני ישראל במצרים: "ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה, במקום המשפט - שמה הרשע והחטא."

10. הרב בן נון:

"עד שנפרד אברהם מלוט - לא הובטחה לו הארץ, וממילא הוא גם לא היה רשאי להתהלך בארץ ולהתיישב בה. עדיין הוא חייב לנדוד, ועדיין הייתה רשות בידו לרדת מהארץ מפני הרעב. רק אחרי שהארץ הובטחה לו בלשון "לך ולזרעך" - היה עליו לבטוח בה' ולא לרדת מהארץ. ואכן, מאותו רגע - לא ירד אברהם מהארץ, ואף יצחק בנו לא ירד מהארץ בשנות הרעב. לפי פשוטו של מקרא, אם כן, נראה שיש מקום להשיב על תלונתו של הרמב"ן, ולקבוע כי לא חטא אברהם בירידתו למצרים מפני הרעב"

11. בראשית מו א:

" ויסע ישראל וכל אשר לו ויבוא בארה שבע ויזבח זבחים לאלוהי אביו יצחק: ויאמר אלוהים לישראל במראות הלילה

ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני: ויאמר אנכי האל אלוהי אביך אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם"

12. הרב ביגון:

"כל אחד מהאבות אינו יושב בחיבוק ידיים בזמן המשבר הכלכלי אלא תופס יוזמה ופועל במטרה לשרוד: אברהם יורד למצרים, לשבור אוכל. יצחק יורד לגרר, זורע ואף חופר בארות. יעקב אבינו שולח את בניו לשבור לחם במצרים, והקב"ה שולח את יוסף למחיה לאביו ולאָחיו. ולימינו (2008) "מעשה אבות סימן לבנים". יש ללמוד במיוחד מיצחק אבינו אשר למרות שהיה בארץ הנגב ולמרות הרעב, זרע מתוך אמונה ככתוב "ויזרע יצחק בארץ ההיא, וימצא בשנה ההיא מאה שערים", ולא עוד אלא חפר בארות למחייתו ולמחיית צאנו - כך גם אנו בשעת משבר צריכים להמשיך ולעמול ולזרוע ולהתפלל ולמצוא מקורות קיום דוגמת הבארות של יצחק אבינו יחד עם זאת עלינו ללמוד מיוסף הצדיק שבשעת השפע אגר וחסך, ובשעת המשבר צמצם את ההוצאות במידת האפשר - כל זאת מתוך האמונה שהירידה שלו וירידת האחים למצרים, וכן המשבר הכלכלי - הכל לטובה, כפי שאמר לאחיו: "אתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשות ביום הזה להחיות עם רב".